

նոր բանարարութիւն մին է: Անաշխարհքը տակն-
ուկայ ընող ճգնաժամն սկսածէն պատճառը, եւ,
տակնու պէտքով աւելի եւս կը կրկնուի՝ որչափ որ
կ'ուզուի, ասոր դեմ գործի եւ ուրացուի, (Ռուս-
տայ) Պրոսթիւն աստիճանն սկսածէն է, եւ Ռուսաս-
տան այլ չկրկնար պայտուածն որս պահանջել որ իր
կամու եւ դիմաւոր ընտրած վիճակը շարժելու հա-
մար նախ այնպիսի բան մ'ըջայ՝ գորն որ հասարա-
կաց կարծիքը դատապարտած է: Կը խոտոտումնով
որ չեմ հասկնար թէ Դեպքուս կանոնն ինչ բան
կ'ուզէ ան խոտոտումն թէ ճաշխարհամանի տիրու-
թեանը Ռուսաստանին սպանապատ համ յայտնու-
մը ունի վրէ՛ զորով որ ու լայնութիւնն էլ Վալիանին
ընդունուի՝ եւ Երկրի իւր-ը պէտքով ինչ (ամբողջ-
ընդունել) ինչ յայտն է: Ինչ հաւասարութիւնն կայ
յարձակողին ու պարտաւանդին մէջ: Բարձրագոյն
Գանձն ուղղումն ու այնպիսի դեպքանական գոր-
ծողութեանն մը, որուն զորութիւնը փոփոխակի
հաստատութեանն պիտի դադարի, վաւերացեալ դաշ-
նաւոր զորաց ներկայութիւնը՝ Ռուսայ զորաց որո-
նութեանը տաճկական երկիր մտնելուն հետ ինչ
տնտեսութիւնն ունի:

Այլ կրթապէս, Անգլիոյ, Կենտրոն կանոնն պաշտ-
նողին ան յորձածը՝ որուն մէջ Սուլթանին քրի-
ստանական հարցառակց վիճակին վրայ կը խօսի, թէ որ
մեծապէս չեմ սխալիք ինչ, լսել կ'ուզէ որ պետա-
բարձր դասիճը ան հին պատմութեանց կարգը,
զորնք պիտի լսուի ճշտը պիտ'որ պահեն, կը դատ
միտպանին ան առին թէ քաղաքացին եւ թէ կրօ-
նական պաշտպանութեան (protectoral) հետեւու-
թիւնները՝ գորնք ինչ իրարէ իրաւունք կը պահան-
ջէր, եւ երկուսը ալ որ ան պաշտպանութիւնն եւ-
րոպական երաշխաւորութեան մը պիտ'որ փոխակի
պարտաւոր անգ փնտումն կը լսուի թէ ինչպէս կրնայ
բարձրագոյն Գրան անկախութիւնն ու վիճակաւոր
թիւնը (sovereignty) պայտի գրութեանն մը հետ
կենդան: Կայտնական կառավարութիւնն ստուգի-
չի կրնար ըսել թէ Կարգան Ռուսաստանն սկսածէն
տղեկացնելու նկատմամբ կրնայ անտարբեր մնալ, ընդ
հակառակին կը համարի թէ պետք է քանակը իր գործ-
անկաց հոգողութեանը պաշտպանել, եւ իրարու
հետ միտքանիլ, որպէս զի Սուլթանին անոնց նկատ-
մամբ ունեցած բարեկարգ զիտաւորութեանց ի գործ
գրուելուն՝ օրնական ըլլան: Բայց միտքանցին հաս-
տատութեանը կը կարծի թէ, որպէս զի ճաշխար-
հանքի այլեւս կ'ունենան ընկերութեանց վիճակին
նկատմամբ ըլլալու նորագործութիւնները՝ գործանկայ
եւ սպասելու ըլլան, պետք է որ ճաշխարհային կառավա-
րութեանն աւտարբերութիւն, ու թէ որ ասանց գործա-
գործութիւնն օտար ազդեցութիւնն մը կը վերջանայ ինչ
տակնու բարեկամական գործողութիւնն մը պիտ'որ
ըլլայ, ու բարի եւ անկեղծ խորհարարներ տարվ,
եւ չէ թէ այնպիսի դաշնայն վրայ հիմնուել միտք-
մտութեանն, որոնց տէրութիւնն մը ստորագրել չի-
կրնար՝ առանց իր անկախութեանն հրամարտել:

Այս պարտաւորութիւնն դասիճին պատասխանին ընտու-
թիւնը, Անգլիոյ, կատարուող չէր ըլլար թէ որ ա-
սոր մտազիր ընել չտայի որ Կենտրոն կանոնն ար-
տարք կարգի խնամով մը կը դրուանայ ամենապար-
տաւորութիւնն մ'ալ ընելու: Կարելի միտք արձանա-
գրին ան հաստատութիւնն վրայ որն որ ամենէն աւելի
պետք էր իր մտազորութիւնը գրաւել, եւ մեր կար-
ծեալը համեմատ մի միայն կենտրոնն էր՝ որն որ աստիճան
աստիճանի մեծակառուցութիւնն ունենայ, որովհետեւ
իր մէջը Ռուսաստանին ճաշխարհանքի հետ տնտես-
ցին յարաբերութեանց եւ բազմական քննութիւնը
կամ սրբագրութիւնը (revision) կը բողոքակի:

Կարգիւ եւ Անգլիոյ չեն կրնար թշնամութիւնն
ներք գաղտնիքներու, հաւանքի՝ պարտապէս միայն
Կենտրոն կանոնն այնպէս անորոշ կ'արտաբաւ ապա-
հասկնալուն համար թէ պետարարի դասիճին զի-
տաւորութիւնները խաղաղութեանն են: Կաշնուոր
տէրութեանց ըրած զոհին այնպէս ճանր են, զի-
տաւորութեանն այնպէս մեծ է որ չեն կրնար կէտ
ճանրուն գաղտնի կենտրոնն առանց յառաջագոյն ա-
պահովութիւնն եւ ստուգութիւնն ունենալու: Թէ այլ
նորն պատերազմ՝ բանալու չեն տիրուիլ: Իտալա-
գործեանն համար գրուելու մտնուոր թէ ինչիւն-
ներն այլեւայ կարելի դէպքերէ կ'արտու ունենա-
լով՝ չեն կրնար տնտեսական պայտուածն որս յառաջ
բերուիլ: Աստի եւ աս նկատմամբ իրենք (արեւ-
մտեան տէրութիւնը) կարծիքներն սղատ կը պահեն:

Այստե ամենայնիւ, Անգլիոյ, մեծապիտա կայսեր
կառավարութիւնը հիմնականին յատարակած ի մէջ
կը բերէ մէկ բանի Երաշխաւորութիւններ, որոնք
իրեն անհրաժեշտ հարկաւոր կ'ընելու ան զէրտացն
նոր եւ միտքան որ իտալականութեան մը նորէն գառնալուն
ապահովութիւնը: համար: Աս կարտաւորութիւնները
յառաջ կու գան նոյն իսկ իրաց ան վիճակն՝ որն
որ ակնկրել: Գուցոյց թէ նոյն կարտաւորութեանց

(միտքան հիմն) չորսպիսի ինչ վտանգներ ընդ առաջ
կ'ընեն:

Այսպէս Ռուսաստանն Ռուսաստանի ու Անգլիոյ
վիճակին վրայ աւտարակա իրաւունքները (plu-
s-sance suzeraine) հակառակ տաննին իրաւունքը,
զորն որ պաշտպանին իրեն սուած են, այնպէս նոյն
պատմութեան մէջ մտնելու գործածած է՝ իրեն
թէ իր սեպհական երկիրներն եղած ըլլային:

Այս ծովան վրայ ունեցած նպատակը պիտ'ը
թող տուած է իրեն նոյն ծովագրաց վրայ դաշ-
նակաւորութիւններն ու ամբողջութեանը հաստատելու
եւ այնպիսի նաւանին զորութիւնն մը պատրաստելու
որ գիտնայ երկը կրող ուրիշ գրաւութեան մը չըլ-
նուելով: Սակայն տէրութեանն զիմ՝ մշտնա-
նաւոր պատանդիք մըն են:

Աստատանին Կանտրի գիտնաւոր գետաբերանն
ասանց ուրիշ քննութեան տակն կրնար բանկուիլ,
աս մեծ գետննաւորութիւնն այնպիսի բարդական
եւ նիւթական արգելքներ դրած է՝ որոնցով ամեն
ազգաց վաճառակաւորութիւնը կը փնտսի:

Այլ կրթապէս Բիւրիք Գոյնարարի դաշնաց ան
յոգուածները, որոնք կրօնական պաշտպանութեան
վրայ կը խօսին, զարաւոր մեկնուելով՝ ճաշխարհանքի
հիմն կրած պատերազմին բուն սկզբնական պատ-
ճառն եղած են:

Աս ամեն կետերուն վրայ պետք է որ նոր կանոն-
ներ դրուին, ու պատերազմին ստաջ եղած վիճակը
(status quo ante bellum) մեծամեծ եղանակա-
ւորութեանը ընդունի: Կարճեաց համաձայն, կրնայ
բարի որ Կարտայի ընդհանուր շահը կը պահանջէ որ
Ա. Միտքան հիմն Ռուսայ կայսերական արքու-
նիքին Վարսիայի, Մարտիայի ու Սերբիայի իշ-
խանութեանց վրայ ի գործ ածուած պատրաստու-
թիւնը՝ ամեն կարգ դադարի: Եւ թէ աս Սուլթանն
նկատն իրենց տէրութեանն կ'ունենաւ ամենաւերջուն
սուած արտոնութիւնները, բարձրագոյն Գրան հետ
ըլլալու կրող պայտակեանն մը տէրութեանց միտ-
հաւար կարտաւորութեանը սակ ձգուին:

Բ. Կանտրի նաւորութիւնն անոր գետաբե-
րաններուն ըր՝ ամեն արգելքներէ ալ զաւ ըլլայ, եւ
ստոր նկատմամբ ի գործ դրուին ան սկզբնականները՝
որոնք Վիեննայի (1815ին) Ժողովին գործարարին
իրենց փոփոխութեանն առած են:

Կ. 1841ին Յալիսի 13ին գոյնարար բարձր դաշ-
նագիր կարտային միտքանութեանը նորն քննուի
Կարտայի հաստատակաւորութեան շահն ալ ինչ ստ-
ջն ունենալով, եւ Ռուսայ Աւստրիոյ մէջ անե-
ցած գրաւութեանը շտի մը զնելու մտք:

Ա. Վիեննայի տէրութիւնն մը իրաւունք ձեւը
չաւտու բարձրագոյն Գրան որ եւ ինչ դաւանանք ու-
նեցող հարտակներուն վրայ ի պաշտոնն պաշտպա-
նողութիւնն մը բանեցնելու, այլ Կարտայ, Աւս-
տրիա, Անգլիա, Պրուսիա եւ Ռուսաստան փոփոխակի
զոր ընդմիտման Սակայն կառավարութեանն առաջ-
տիրութեանն պիտ'այլ քրիտանկայ հասարակու-
թեանց արտոնութիւնները հաստատելու եւ պահ-
պանելու, ու իրենց հաւատակցներուն փոփոխակի
շահուն հետք՝ մեծապիտա Սուլթանին յայտնած
վիճակն դիտարարութիւնները յօգուած գործած են,
ասանց ասի իր թաղին պատուին ու անկախու-
թեանը փոփոխ մը յառաջ գալու:

Թէ որ գետնանց Ժողովը գումարուելու ը-
լլայ՝ կը յուսամ որ կը անանկ թէ աս յայտնած
գաղտնարներն եւ ոչ մէկը Ապրիլի միտք արձանա-
գրին կը հետնուց: Եւ թէ նաեւ գումարինն Կար-
տայի, Աւստրիայի, Անգլիայի ու Պրուսիոյ հիմնական
ասան, զճաշխարհանք Երազողի ընդհանուր հա-
ւասարակաւորութեանն հետ միտքանելով անոր գոյու-
թիւնը հաստատելու յարմար միտքներ գանելու
համար միտքանութեանն կ'ընդունային փոփոխ սուած
պարտքը՝ ունի չափաւորուող եղանակ մէջ ամ-
փոփոխ: Հիտրեր սեպտեմբերին ինչի հազարգած նոր
տէրութեանն ինչի ներքին ինչի համարակաւորութիւնն կու ստան
բոլորն որ Գրու կանոնն կարծիքն ալ իմիտ հետ
նոյն է, եւ թէ ինքն ալ ինչի պէս նոյն տնտեսութիւն-
ներն ունի այն երաշխաւորութեանց նկատմամբ՝ գո-
րնք Երազող իրաւունքն անի Ռուսաստանին պա-
հանգիւս, որ ասանկ շտիտութեանց կրկնուելու են-
թեանց ըլլայ:

Աս է, Անգլիոյ, այն պատասխանը՝ զորն որ մե-
ծապիտա կայսրն ինչի հրամայելի որ Կենտրոն կան-
ոնն պաշտպանելին իմաստին դիմադր սամ: Այս
պատասխանին մէկ օրինակը բարեհաճեցէր Պրու-
կանին տարու, ազգելով որ պատեհ անթիւն գետ-
պանաց Ժողովը կանչէ՝ որպէս զի տակա անոր
առնելն ալ կարողացուի:

Ի փոխմանի պետարարի դասիճին երած
գիտնալին՝ երկու կարտան մէջ եղած վիճակն ա-
մենեւին չիփոխուի, եւ մեծապիտա կայսեր կառավա-
րութեան կարծիքն նայելով՝ ուրիշ բանի չեմու:

ուայեր՝ բայց եթէ նոյն վիճակն անկի որոշ եւ ճիշդ
կարտակաւորութեանը: Պրովիենտալ զիտ Գուսաս-
տան իր մտքը գործածուած ու գրական կերպով մը
չարտանկ, անոր համար Կարտայն եւ Անգլիան ալ
իրեն պատերազմ ընող տէրութիւնը՝ իրենց յա-
ւաքու ան գիրքին մէջ կը մտնու: Եւ որովհետեւ իշ-
խանութիւնները իրաւունք պարտաւոր ան չեն, տնտես-
պարտ է Եւստրիա այն կարծեաց վրայ պիտ'որ ը-
լլան թէ Ապրիլի 20ին դաշնակցին, ու Աւստրիայի
գրահիմն բարձրագոյն Գրան հաստատութեանն ըրած
մտնաւոր կարտակաւորութեանն յառաջ կ'ընած պար-
տաւորութիւնները՝ զիտ իրենց ամբողջութեանը
մէջ կը տնտես, եւ անոնց գործարարութեան ասանն
ոչ հասած է:

Քրտանեցէր, եւ այն: (Մտքան) ԳՐԱՆԵՆ ՅԵ ԼԻՒԻ

Աւստրիական կառավարութիւնն աս պատասխա-
նին համար, եւ աս հիման վրայ անոյն մին
պետարարը յայտարար մը խրկեց: Աս յայտա-
գրին մէջ, որչափ որ ալ զեւ գաղտնի են բուն
գրուածները՝ այստե ամենայնիւ, իրեն ստաջ կը հա-
մարուի, որ Աւստրիա քաղաքակրթական բայց ալ-
զոր ոճով արեւմտեան տէրութեանց պատմութեանը
նկատն օրինաւոր եւ արդար կը համարի, եւ առաջի-
կայ պատերազմին սկզբնականութեանը գառնալով
կը զուգրնէ որ միտակ Ռուսիա պատասխանատու
պետք է որ ըլլայ իր յարձակողական քաղաքակա-
նութեանը: Եւ թէ հիմն իր ետ քաղաքակրթ չէ թէ
կամուոր զիտ մըն է, ինչպէս Կենտրոն կանոն
կ'ուզէ հաստատել, այլ բանտպատեալ զիտ քա-
կան ստիպում մը իր սահմաններուն մտտ ահեղ
բանակները նկատելով, ուստի եւ այնպիսի կերպով
իշխանութիւնները պարպելու պարտաւորութեանը
Ռուսիա նաեւ նոյն իշխանութիւններուն վրայ ունե-
ցած պաշտպանութեանը կարտապանցած կը համա-
րուի: Այսպէս նաեւ Կանտրի գետաբերաննե-
րուն ազատ ըլլալը, կրտ, եւ բազմական վաճառա-
կանութեան հարկաւոր է: Նոյնպէս Աւստրիոյ բայ
մնալ Ռուսաստան չիկրնար արգելու իր հակառա-
կորդացը մեծագոյն զորութեանը նայելով, որոնք,
Ռուսաստան ուղէ չուղէ՝ աս բան կրնան յառաջ
տանիլ: ուստի եւ կը յորդորէ որ Ռուսիա իր պ-
րութեան բուն սահմանը ճանաչուով հիմնականէ
զորած պահանջներն ընդունի, որ չորսայ թէ,
ետքը զիտ զորութեանն աւելի եւս զոհեղ ընելու
պարտաւորուի:

Պրուսիա դասիճին աս ստորական յայտագրին
հետ պետարար իրեն կարմանկ ալ թաղի մը
գրած է: Բայց ինչպէս պերթին կէտ պաշտպանական
ըրադիները կը յայտնեն, Պրուսի կառավարութիւնը
Ռուսի Գանաւբան իշխանութիւնները պարպելով
ու Կենտրոն վերջին տուած պատասխանով շտա-
նայով, Աւստրիայի հետ Ապրիլի 20ին գրուած գա-
ղտնի իր փոխմանին հասած կը համարի, եւ ստի-
պուական առիթ մը չուզեր սեսնել Աւստրիայի ա-
րեւմտեան տէրութեանց հետ Ռուսայ դեմ պէնք
անեցուն:

Մտքան որ Ռուսայ դասիճին վերջինէն աւս-
տրիական յայտագրին կամ պահանջանց պատաս-
խան աս տուած ըլլայ թէ, Ռուսիա Անգլիայի ու
Կարտայի հետ խոսակցութեանն մտնելու պատրաստ
է, թէ որ 1. Բարաւ բանակութեանց մէջ դրա-
մական վճարմանց կամ երկրի սահմանն մը հրա-
մարելու խօսք չըլլայ: 2. Ռուսիա ոչ Գանաւբան
իշխանութեանց պաշտպանութեանը մտնակից ը-
լլայ, եւ թէ յառաջգաւան քրիտանկայ բարձրագոյն
Գրան հետ ունեցած յարաբերութեանը մէջ փո-
փոխութեան ըլլայ, եւ այն: Գետ աս պատաս-
խանը ստուգութեան կարտ է, զորն որ աս օրերս
անտարակոյն կ'ունենան: Հիմնական հիմն պատշաճ
կը համարուի Լայոն մէկ հաստատելու հաստելու յա-
ռաջ բերել:

Ռուսիա երկրը իրեն վնասակար խաղաղութեան
մը պիտ'որ շտորագրէ, բայց թէ իր երբոր աւելի
փնտախարի մը փոխ ունենայ: Աս ճշմարտութեան
արեւմտեան տէրութեանն ճանաչում են: Աստք
ձեւը չեղած՝ ամեն կարտակաւոր պիտ'որ ընտան ու
փորձեն իրենց բախտին յարողութիւնը Ասիայի ու
Եւրոպի մէջ: Պայտակ ծովուն վրայ Արաւստան կ'ըն-
տելուն անուսին իրենց աս տարաջ պերթին զիտ-
կան գործողութիւնը պիտ'որ ըլլայ: Արաւստան
կայտնութեան իշխողը Շիւրհաբէ կրնայ պաշտպանել
ու պետարարի պատանայ: Անոնց անուսին լայն
ուստարտակին մէկ մասին ձեւարար մը կը պատրաս-
տուի, եւ արշաւանց զօրքը հոս պատերազմի հար-
կաւոր պատրաստութեանները կը տեսնէ, ու անկէ
ետեւ Ռուսիա կը ստիպուի Պայտակ ծովուն արտանց
երկայնութեանը մեծ բանակ մը շարելու, եւ ամեն
բանէ աւելի նոյն կ'ընէ ստանուելով: Աս ետին Ռու-
սաստանի հետ ստուգելու Ժամանակը կը մերձենայ

որչափ աւելի Պետրոսը գիտէր սպասուածից աւելի իր արտաքին, այնչափ աւելի մեր խաղաղութիւնը կը մերձեցնէր: Իրոք ալ Տիմոս արեւմտեան զօհիւնները խաղաղութեան հիմնարկն է, եւ Պետրոսին գօհիւնը խաղաղութեան վերջնական հիմնարկն է: Ինչ որ Պետրոսը Ռուսաստանի դիմաց քանի մ'ամիս յառաջ հակառակորդի գիտէր մի բռնած ըլլալ, ո՛ր գիտէր, որ գուցէ էւրոպայ սոցորտան օրս արգէն խաղաղած կ'ըլլար: Դեռ միշտ Պետրոսը Պետրոսի վրայ մեծ փաստագրութիւն կայ, զիւր յոյսերը սերտ վրայ են:

— Ղարաբաղի կառավարութիւնը հիմայ որ Գանուբեան իշխանութիւնները մտաւ միտք ունի յաջ Զեւոնովիցի Տիմոս ու Պարթէշ Բրանչիտի Տիմոս հեռագրական թիւերով կ'արկւտ, որով նոյն կողմերուն լռելն անմիջապէս Վիեննայ մայրաքաղաքը հասնին, ինչու որ արգէն միջնեւ Զեւոնովիցի Տիմագրական ինքեր գրուած են, եւ մինչեւ Բրանչիտի ալ սկսուած էւ առ օրերս լինցած են:

— Պայրաքաղաքս Տասան ետրի լռելուն նայելով Պերլինի արքայինը խրկած Օսմանեան զեւայան Բեմալ Էֆենտին, Թրիքիսի վրայէն նոյն մայրաքաղաքն կ'ընթաց համար Կոստանդնուպոլսէն ճամփայ կերէ: Ետք ընկերացած են զեւայանաւան խորհրդական Յովհաննէս Արքատարքի, քարտաղար Փէրիթի Էֆենտի, գեղարտական գործոց գործակից Կարա Թեոքոփի (որն օր մեծախառ Մուլիմանի վախճանեալ մօրը ընկերակցուած է), Փոստայ ինքնակառու ու առանձնական շարժողութիւն:

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՐԵՐ

ՊԻԵՆՆԱ, 15 Օգոստոսի: 1. Տանգիկ, 24 Օգոստոսի: Աւելի-ը շարժուած Տասան, առիկանաւառարկից 22ին Մոսկուայի քով թողուցած էր, առ հաւանական շրջան լռելուն լռելուն, թէ Կարգիտիցի Գանուբեանը նորէն պիտի լնարուն: — Կարգիտիցի մէջ լնարկանալը կը սաստկանայ:

2. Էթարձոյ, 22 Օգոստոսի: Երէկ Այդ դիւանայ զեւայանը Արքայ թաղաքին քով ունկնդրութիւն ընդունեցաւ, ինչպէս կը կարծուի, Երանտեան կողմերուն ստացման վրայ խաղաղ Տասար:

— Պիլենու, 27 Օգոստոսի: Պարթի, 26 Օգոստոսի: Մոսկուայի կը ծանուցանէ թէ Կարգիտեան կայրը ինն կողմանէ լրկան զորապետը զինուորական պատգամաւորութեամբ Պարթիէն աւարիական զորաց հրամանատարին կը խրկէ:

ԳԱՂՂԻԱ

ՓԱՐՔԱ, 17 Օգոստոսի: Ամսոյ 15ին Կարգիտեան կայրեր անուան օրը ստորական հանգաններն առարկի ալ առանց վերջնական մը կատարուեցան, թէ պէտք եւ նոյն օրը վարդիգի մէջ մէկ ու կէս միլիոնէն աւելի մարդ կայ: Միայն Երեսի վարչական մէջ 300,000 հոգի ներկայ էին, որոնք Միլիտարիստի պաշտարանը ներկայացնող մանչ խեղկատակութեան հանդիսատես եղան: Տաճկայ քաղաքն իր բերդերովն, ամրոցներովն ու խրամներովն բաւական մեծութեամբ շինուած էր, բայց կ'ընկեր Ռուսի եւ Տաճկի նշանազնետով յոռած կու գային եւ ինչպէս օրինակով սըր կը խաղցնէին: Պարթաքով, Օրթով, Փասքովից, եւ Սուսա Փաշան կրկին մէջ ներկայացուցան, եւ դիւրագած վաղորդական ժողովարդն սար մէջ կը համարուէին: Եւ հակառակ ինքն յոյսերն կը ցուցնէր: Ռուսներուն Արքատարքն կը կանգնէին, Բողոքներուն Վիկտոր Բուստի, ո՛ր էւրապոստիլ երեւոյն կը պոստին, իսկ Տաճկները ինչպէս կը լնարուով կը բարեւէին: Բանի որ Ռուսներն ետ հրաշքէն ուրախութեան աղաղակն եւ ծախսարարութիւնը կը սկսէր, Գարգիվի իշխանը ձիւն զարկնալուն համար ծաղկ կուտ: Օրթովին վրայ խոզանին, որովհետեւ վերջ մ'առաւ, եւ իր բարձր առարկան դեմ մեծք մը կարգաց: Առհասարակ ժողովարդը Ռուսաց դժգոհակութիւնն եւ ահաւանութիւնն կը ցուցնէր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ԿԵՍՈՒՐԵՆԻԱ ընտանիքն աղէտալի ու զժրատու դեպքէ մ'աղաւտեցաւ, որն որ սասան կը պատուիր: Կոստանդնուպոլսի իշխանը որն որ կայրերական ծովական պաշտամարմնին գլուխն է, նորաչին առաջատանու մը փորձելու համար նոյնին մէջ մտած զով հովով մը Բրանչիտիան մտերը բացուեցաւ: Կուսակին մէջ բարձրագոյնին իշխանէն զատ միայն երեք պաշտանակար կային՝ պոստի որ միանգամայն իշխանին օգնականներն էին, ու մէկ ստորին պաշտանակար մը: Բարձրագոյնագոյն ասոնց ետեւէն ԲԷԷ մը հեռուանց իրական որ նաւ մը կու գար: ԲԷԷԷ հովի հարուած մ'ալմարեւ մը զարկուեցան առաջատարն (որն որ կ'երեւայ որ նաւակին համեմա-

տու ինտուր շատ մեծ կըլլայ) որ նուակը չիտվ ընդուեցաւ եւ ընկերու, սիրու: Իշխանը փաստը տեսնելով ու բարկախառարայ արգէն լրաց գիտնորով ծով նեռուեցաւ, եւ իրականութեամբ օգնուեցան կանգնելով պատուեցաւ, նոյնպէս իր կրկն ընկերները շուանի միջնորդութեամբ պատուեցան, բայց իր շարժող ընկերը պակցին իշխանը լրաց չիտնարով՝ նուակին կայրին պըլլուած կեցած էր, եւ ընկերներէն օգնութիւն կու գէր, բայց միջնեւ որ օգնական նաւ իրեն հասաւ, նէ ինք լռելն մէջ մննջեաւ եղաւ:

— Պատերազմի ախտան ապարիքէն մեջի կը գրեն, կ'ըսէ Իրանի Էթարձոյ, որ Ռուսները Արանիկ վարադեան հրամանատարութեամբ Արարատայ ստորաք Պայազիսի մտ յաղթութիւն մ'ըրեր են, ու աւար աւեր են 4 թնգանով, 17 դրոշ, եւ այլն:

— Սերի լռելն, որովք վեռ ստուգուելու կը կարտան, կ'ըսեն թէ Պայազիսն ալ աւերուած ըլլայ: Վիեննայի Էթարձոյ:

— Պարթիէն Օգոստոսի 20ին հեռագրով կը ծանուցանեն թէ Պարթիէնով (Բեհրուստեան) իշխան գորապետը կարտի քով Տաճկի ախտան բաւակը կ'արկեր է: 15 թնգանով, բանակին սաղմամբէրը, 84 պաշտանակալ ու 2300 զինուոր վերի սարերն է, 3000 ալ պատերազմի գաշակն ինչ կ'ընկեր են: Աս գժրախա լուրը լրագիրներն առհասարակ կը հրատարակեն, բայց դեռ երկու կողմանէ ալ մանրամասն եւ սոցյ ակտիւթիւն չուցին:

— Ղար ներհակ Պոմարուտի գաղթական ու անգրիական լրագրէն անոյս 17ին անուիր Եթարթաքի մէջ մեծ արգէնութիւն ըրած է: Տոնցիկէն կ'ըսէ Տեառարական լռելուն նոյնով, 2000 Ռուս զիւր բանուած են եւ 100 թնգանով ալ Կարգիտիցի ձեռքն ինքն է, Ռուսաց կողմանէ մեծադերբուն թիւը գեա շիկիտարի, բայց որչափ որ կ'երեւայ Կարգիտիցի զօրքն ալ բազմութիւ զօհելը լնր է: — Օգոստոսի 14ին Կարգիտիցի կըրդոյն յամբ կ'երկին կողմանէ զէպ ի իրկըր սիրուն էին յառաջանալ, ու բերդին թնգանութեանը կրակին սակ միջեւ, երկրորդ օրն անաղար իրենց պատմէ շնորք կը շինէին: Իսկ միայնակալ նաւաւարարից նեպիլերին հրամանատարութեամբ կէս բողորակ ձեւով ծովու վրայէն բերդը պաշարած կեցած էր: Ամսոյ 15ին թէ ծովէն եւ թէ ցամաքէն յարձակուան սկսաւ, քիչաւորաբար ամենէն բարձր աշտարակին վեմ, եւ առ յարձակումը 12 ժամ տեւեց, եւ պոսկէս 17ին կէտըր ժամը երկուքին բերդը անձնատուր եղաւ:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆՆԱԿԱՆ ԳԱՂԱՆՆԱՆ անոյս 14ին եղած Լգոսի շրջանաւ հիտուեալ լռելը կու սայ: Վատնոցի մէջ ստոկոյի հրկէ մը գրկմէ քաղցին երեք մասին մէկն ապահանած է, եւ օղտական զօրաց սազմամբէրին մեծ մար հրոյ ձորակ կ'ըլլած է: Միայն փաստի շտեմարաններն աղաւտեցան: Թալիօսմանն ու ժանտատանը զօրաց մեծ ջուրը կու սայ: Միայն Բանբողերին զօրաբաններ, որն որ 20,000 զինուորիկան ինչպէս Եւ ծով երթալը գեա կը շարունակուի, առ սրչաւանայ վախճանը դեռ խորին միջութեան մէջ է: Կարգիտեան իշխանը վառնոցին հեռուար հոս հասաւ, իսկ Լգոսն զէպ ի Սեւ ծով ձամայ կըլլած է: Երբիտուարոց մէջ ձորակից ինչպէս թանցին համար՝ հոն երկմարտ սրչուած գաղթական զօրքը Չանայ գաղթի կ'ընթացը հրաման ընդունեցաւ:

— Սեւաստոպոլսն կ'ըսէ լռելուն նայելով՝ հոն 40,000 Ռուս բանակած է: Կոստանուի լրկը կը ծանուցանեն որ հոն Տաճկաց զինուորեալ ապստամբութիւն մ'ըլլած է, որուն նաւաճան հասար լնրդանութի գործանելու հարկ կ'ընկեր: Երապիտիցի մէջ ամսոյս 4ին ախտան բանակին վրայ շատ ձախող լրկը աւարտուած է: (Տեա Ռուսաստանի հաստուածը):

— Ղար 13ին Պարթիէն կ'ըսէ լռելը կը ծանուցանեն որ աւանական զնկերը յառաջուան կարծուած են աւելի ազգին անպին բունելու գործարարութիւնը կ'ընդարձակին: Օգոստոսի 11ին Տաճկաց զնկերը Արիփ Պաշային հրամանատարութեանը սակ Մորտակնի եւ Արգիւնի գեղերը բունցին ու անկէ վանալան ուրիշ թեմալ բաժնուեցան: Տաճկի զօրքը միշտ տանն սող մեծ ուրտոտ թեմալ կը բարեւոյն եւ պոստպատարութիւնով ընդունելու թիւն կը գտնէ: Տաճկաց զօրքը վարտուելը միջնեւ հիմա շատ գոյգին է, ժողովրդեան կողմանէ արտուելը մը չէ լուսած: Պարթիներու պառզամա օրութիւն մը կոստանդնուպոլս պիտ'որ երթ մը իրենց հաւատարմու-

թիւնն ու անձնատարութիւնը մեծախառ Մուլիմանին յոյսերու համար:

— Ղար 14ին Պարթիէն մայր կ'երեւոյն մէջ առուածային պաշտան մտաւցուեցաւ՝ Վարպիսի մէջ տաճկական ախտութեան վերահաստատութեանը համար:

— Ղար 16ին Պարթիէն կ'ըսէ Տեառարական լրի մը նայելով՝ Բանբող Գոշան Պայազիսն պատգամաւորութեան մը որն որ Միլիտարի իշխանին վերադանալուն վրայ կը բողոքէր, առ պատարանը տուած է: Միլիտարի իշխանին վերադանալը կամ չըստեալը մեծախառ Մուլիմանին դիմալու բանն է, ինք գիտէ, եւ առ գործարարութեան մէջ չէ մ'ընար ապգեցութիւն մ'ունենալ, մանաւանդ թէ Կոստանու արտարարութիւնը կառավարութեան գործարարան արտարարութիւնը Աւարիսի Գրան Տեա միտարանով ի գործ պիտի դնէ:

— Կոստանդնուպոլսն կը գրեն որ մանրս բարձրագոյն Կուսը Կոստանի իշխանութեան մէջ ծանուցողի մը հրատարակել պիտի սայ, որուն մէջ 1779ին, 1792ին ու 1812ին զաշիւրները՝ որնոյնով Ռուսի Կոստանի իշխանութեան վրայ պաշտարարութեան իրուուելը հաստատուած է, անոր պիտի ծանուցուին:

— Ղար 18ին Պարթիէն 23ին (Էթարթի 1270-Էրոք արաւոյն վերջ) վաճառահամարութեան ու փաշտարարութեան մարտի օրերէն պայմանադրուած ժամանակը ընկնալով՝ առ փայ նորէն ընտրութիւն ու կարգադրութիւն մը ընկեր, ու հիմնական պարտաներուն համար նոր սակագիր կամ յայտատուն (Tarif) մը շինելու համար՝ տեղութեան կողմանէ պաշտարարներն անուսնեցան, եւ օտար արտարարութեանց զեւորանաւորներն ալ հրաւեր գնայ, որ իրենց ալ առ յանձնարարական ժողովրդին խորհրդը մասնակից ըլլան:

— Ղար 19ին Կոստանդնուպոլս լռելուն կ'ըսէ Տեառարական լրի մը նայելով՝ Միլիտարի նաւատարարութիւնը 21ին Պաշայէն եղած էին: 26ին իրկուելու Թեթիկ, Գիւնջ ու Բալի: Ռուսները Բանբողերին, Միլիտարի եւ ուրիշ պաշտանակարներն մտաւարացան ու 27ին առատուեց ամրոցն կողմը դիւակ մ'եկու զարկաւ, ու երկրորդ դիւակ մ'ալ իր պարտաներուն հանդիպեցաւ: Կուստանու գրտան նաւերը անմիջապէս պատարարուելու սկսան, եւ իրեն թէ գորս կըլլու վրայ էին, բայց մէկէն անկէ բան ինչ ստին: Անոյն 27ին ծովէրկերէն մտա գիտարարութեանն եղան: Կերեւոյ թէ առ դիտարարութեանն անսնուած է որ կամ Լուրու հրամանատին քով (որն որ գրկմէ 3 դերմ. մղան Տեառարութեամբ Սեւաստոպոլսն հիտարարին կողմը կ'ընայ) եւ կամ Բալիստ գետին քով (որն որ քաղցին մէկ ու կէս գեղմ. մղան Տեառ է) զօրքը զիրար կ'ընայ զամբ կ'ընէ: Աս կրկու կեանքունը գրկմէ 10 սար բարձր ծովէրկեայ ժայռերուն մէջ անոր մտք մը կայ, ու անոր ետեւը շինուաւ ու սաւարակ երկր մը: Լուրու գետին միջնեւ նաւահանգստին հիտարարին եղերքը՝ Բալիստն պզտիկ կորածն, ձոր մը ձեւալուցած է, զօրքը կ'ընայ հոս զար պանել, ու շարժանները զօրքին զամբ կ'ընէ պաշտարարութեան համար կ'ընէ մտ գոյ: Կերտի երկրները միայն Սեւաստոպոլսն նաւահանգստին մտերը կը սկսին զատիլը բարձրանալ, բայց կ'երեւոյ որ ուրիշ բարձրանալներ ալ կան: Միայն նաւահանգստին հիտարարին եղերքին վրայ եղած բերդը (նաւահանգստին մուտքէն գրկմէ 1/2 գեղմ. մղան Տեառ) զօրքը աւելու դժուարութիւններ կը հանէ: Աս բերդը կանոնաւոր շինուած կ'երեւայ, իր ինչպէս օրինակը պատարարուած շիտուած են ու շորս գին խաղա ունի: Ռուսահանգստին իրենց վրայ կ'ըսէ բերդը պատարար կարգի զարհուրելի է: Բերտն հրամանատարին քով երկրը պայտալի զած է ու իր եւ քաղցին մէջ անկէ կ'ըսէ կ'ընէ պիտ'որ պոստիկ խորշերու մէջ կ'ընայ, զօրքը համար այնչափ դիւրաւ քարկուանել մըն է որ Ռուսներն առ կողմանէ գրկմէ կ'ընէ կարգ բանակով իրենց կրկնը ծածկած են: Նոյն անկէ անկէն վրջ 23,000 հոգի բանակած պիտ'որ ըլլայ: — Բողքին ամրութիւնները ոչինչ բան մը կ'երեւան, թէպէտ ծակերով պատ մ'ունի, բայց փառ չունի, եւ կ'երեւայ որ միայն կըր մարտից մ'ունենայ: Բրին վրայ, որ քաղաքը շինուած է՝ մեծ մաս մ'առանց ամրութեան թող սկսուած է, եւ մէջ մ'որ ստիկա բանակելու ըլլայ՝ անկէ զեւանալը, նաւատարարը ու նաւահանգստին մարտկոցները դիւրաւ կ'ընան զարկուել: Բողքին 30ին նաւատարարին իր պատարարութեանը ընկնելով ու միայն 3 եւսարկ նաւ Սեւաստոպոլսն աւելու թող աւարով Պաշայէն գարմաւ:

